

Mikeš, Marek

Úvod

In: Mikeš, Marek. *Gendži monogatari a populární literatura období Edo : případová studie díla Nise Murasaki inaka Gendži autora Rjúteie Tanehika*. Vydání první Brno: Masarykova univerzita, 2020, pp. 9-12

ISBN 978-80-210-9712-4; ISBN 978-80-210-9713-1 (online ; pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/143509>

Access Date: 24. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

1 ÚVOD

Na konci éry Bunsei (1818–1830), v době jednoho z několika vrcholů rozkvětu měšťanské kultury v období Edo (1600–1867), začalo vycházet dílo s titulem *Nise Murasaki inaka Gendži*, které svou bezprecedentní popularitou výrazně ovlivnilo populární kulturu své doby a pro svého autora, Rjúteie Tanehika, znamenalo vrchol jeho tvůrčí kariéry. Dle odhadovaného nákladu deset až patnáct tisíc vydaných kusů na díl¹ se dokonce pravděpodobně jednalo o nejpoblárnější prozaické dílo celého tokugawského období. Přesto však toto dílo je, či alespoň do nedávné doby bylo, relativně opomíjeno nejenom v akademických pracích.

Důvodem, proč dílu nebylo věnováno tolik pozornosti jako jiným, byť méně komerčně úspěšným dílům populární literatury období Edo, je dle mého názoru i fakt, že se jedná o dílo částečně derivativní. Jak napovídá titul, *Nise Murasaki inaka Gendži* se odkazuje na velmi slavné dílo *Gendži monogatari* (česky *Příběh prince Gendžiho*)² autorky Murasaki Šikibu. Co přesně si vlastně *Nise Murasaki inaka Gendži* ze své klasické předlohy bere, bude jedním z předmětů zkoumání této práce, ale již na úvod lze bezpečně říct, že inspirace heianským příběhem je značná. Z toho pak může pramenit obava, že se bude jednat o pouhé vulgární převyprávění obdivovaného příběhu či snad o pouhou parodii, což jsou představy, se kterými se lze setkat nejen v soudobých zdrojích, ale i v textech moderní doby věnujících se moderní literatuře. Ať jsou tyto námitky opodstatněné či nikoliv (v této práci se jimi zabývám později), nelze zapomínat na fakt, že originalita nebyla v období Edo ceněna do takové míry, jako je ceněna dnes, a že derivativnost díla nemusela být problémem, ale mohla být tvůrčím postupem.

1 Markus, *The willow in autumn: Ryūtei Tanehiko, 1783–1842*, 1992, s. 145–146.

2 Pod názvem *Příběh prince Gendžiho* v překladu Karla Fialy vyšlo dílo v češtině ve čtyřech svazcích mezi lety 2002 a 2008.

Tvůrčí postupy založené na dovedném či nápaditém zpracování existujících předloh jsou patrné a zdokumentované nejen ve vizuálním umění období Edo, ale můžeme je sledovat také v dobové populární literatuře, která byla ve své době s vizuálním uměním více či méně spjata. Právě identifikace a interpretace tvůrčích strategií, které Rjútei Tanehiko a potažmo i další autoři populární literatury období Edo využili při zpracovávání díla *Gendži monogatari*, je cílem této práce.

Analýza *Nise Murasaki inaka Gendži* a dřívějších parafrází *Gendži monogatari* nám prozradí mnoho o podstatě zkoumaných děl samotných, ale také o přístupu tehdejších autorů ke klasické literatuře a k tvorbě jako takové. *Gendži monogatari* samozřejmě nebylo jediným parafrázovaným dílem japonské klasické literatury, avšak pro analýzu se jeví z několika důvodů jako nejvhodnější. Zaprvé posloužilo jako předloha pro *Nise Murasaki inaka Gendži*, které stojí ve středu zájmu této práce a dokazuje, že pro derivativní dílo nebylo problémem získat obrovskou popularitu. Zadruhé se jedná o dnes nejznámější dílo klasické japonské literatury a za třetí bylo i z klasických prozaických děl období Heian jedním z nejparafrázovanýchjších.

Porovnáním *Nise Murasaki inaka Gendži* a dalších vybraných parafrází *Gendži monogatari* za využití prvků narativní analýzy budu schopen určit, jak se během období Edo proměnil narativ a narativní postupy v populárních dílech vycházejících z tohoto uznávaného heianského díla. Výsledkem bude popis strategií, které autoři při svém zpracovávání *Gendži monogatari* využili, a díky zkoumání vývoje těchto postupů budu také schopen vyhodnotit, v čem a do jaké míry je *Nise Murasaki inaka Gendži* unikátním dílem, kolik společného má s originálním *Gendži monogatari* a kolik s jeho populárními parafrázemi, jež mu předcházely. V závěru se pokusím získané informace zasadit do širšího kontextu, abych získal v rámci možností co nejucelenější obraz fenoménu populárních parafrází klasických děl japonské literatury v období Edo.

Základní výzkumná otázka této práce by se pak jednoduše dala formulovat takto: Jaké tvůrčí strategie při zpracovávání *Gendži monogatari* využil ve svém díle *Nise Murasaki inaka Gendži* Rjútei Tanehiko a jaký je vztah výsledného díla k jeho heianské předloze?

Abych mohl Tanehikovy tvůrčí strategie zasadit do kontextu dobové tvorby a vyhodnotit, do jaké míry je jeho přístup jedinečný, považuji za nutné se zabývat i dalšími populárními parafrázemi *Gendži monogatari* v období Edo, a proto se budu v menší míře věnovat i následujícím otázkám: Jaké tvůrčí strategie byly využity v dřívějších populárních parafrázích *Gendži monogatari* z období Edo? Je patrný vliv těchto děl na *Nise Murasaki inaka Gendži*? Lze sledovat kontinuální vývoj v parafrázování *Gendži monogatari*?

Nakonec, abych mohl výsledky svého bádání alespoň do jisté míry zobecnit, zabývám se okrajově i otázkami, zda lze v období Edo sledovat nějaké obecné trendy v populárních parafrázích klasické prózy z heianského období a zda je vznik *Nise*

Murasaki inaka Gendži vyvrcholením trendu parafrázování klasické japonské literatury, nebo se jedná o ojedinělé dílo.

Abych se dobral k odpovědím na uvedené otázky, představím nejprve ve druhé kapitole základní texty, které se zabývají *Nise Murasaki inaka Gendži* a dalšími parafrázemi klasické literatury (především *Gendži monogatari*), a budu se zabývat pojmy, které jsou pro označení takovýchto děl používány. Abych se dále mohl věnovat vztahu zkoumaných děl k jejich předlohám, ukotvím zde i řadu pojmů označujících jednotlivé tvůrčí strategie, jež mohou být využity.

Dále pak ve třetí kapitole představím metodu, kterou jsem zvolil pro analýzu zkoumaných děl, jež vychází z naratologické analýzy. Zde krátce představím východiska naratologie jako takové a zaměřím se především na to, jaké možnosti nabízí tento směr v práci s událostmi a postavami.

Deskriptivní čtvrtá kapitola předkládá data potřebná k zasazení zkoumaných děl do historického kontextu. Soustředím se zde především na zachycení vývoje (hlavně populárního) parafrázování *Gendži monogatari* v průběhu období Edo a blíže zde představuji jednotlivá zkoumaná díla a jejich autory.

Nejobsáhlejší pátá kapitola obsahuje analýzu vybraných částí populárních parafrází *Gendži monogatari* v čele s Tanehikovým *Nise Murasaki inaka Gendži*. Rozбором událostí vybraných úseků postupně identifikuji a interpretuji tvůrčí strategie využití v těchto dílech, čímž postupně získávám i obraz toho, jaký byl vztah jednotlivých děl k jejich předloze. Prezentací jednotlivých úseků *Nise Murasaki inaka Gendži* také čtenáři umožňuji získat bližší představu o díle jako takovém a své poznatky dokládám konkrétními příklady.

Šestá kapitola pak navazuje na závěry analytické části a je snahou zobecnit získané výsledky stručným porovnáním mých poznatků o parafrázích *Gendži monogatari* s poznatky o parafrázích díla *Ise monogatari* ze sekundární literatury a směřuje k závěru celé práce, který na tuto část navazuje.

1.1 Ediční poznámka

Při zápisu japonských pojmů a vlastních jmen využívám českou transkripci japonštiny a při prvním výskytu vlastních jmen (kromě jmen autorů sekundárních zdrojů, která budou dohledatelná v seznamu použité literatury) a méně běžných japonských výrazů uvedu i zápis ve znacích *kandži*. Vlastní jména uvádím dle japonského úzu v pořadí příjmení jméno (či rodové jméno a osobní jméno). Umělecká jména japonských autorů rovněž ponechávám v pořadí japonského originálu, a to i vzhledem k tomu, že o nich často nelze přemýšlet jako o kombinaci křestního jména a příjmení.

Hepburnovu transkripci japonštiny zachovávám v případě, že jde o zápis jména díla (zejména psaného v anglickém jazyce) nebo jména jeho autora, kde takováto

transkripce figuruje v originálních bibliografických údajích. V takových případech zachovávám i pořadí jmen v těchto údajích uváděné.

Protože pro řadu děl období Edo neexistuje zažitý překlad názvu (ani do angličtiny), budu v rámci jednotnosti u japonských děl vždy uvádět primárně název v japonštině. V případě, že název díla bude smysluplně přeložitelný, uvedu při jeho prvním výskytu i český překlad. Pokud nebude uveden zdroj překladu titulu, je překlad titulu můj vlastní.

Ačkoli se v teoretických pracích zabývajících se předmoderní japonskou literaturou často data uvádějí s odkazem na název éry tradičního kalendáře (tedy například ve formátu „12. rok éry Bunsei“), budu pro snadnější orientaci uvádět letopočty na základě přepočtu do gregoriánského kalendáře i s vědomím toho, že roky obou kalendářů nejsou přesně ekvivalentní.³

Překlady textů citovaných z jiných než česky psaných publikací jsou mé vlastní.

Tato kniha původně vznikla jako disertační práce v rámci mého doktorského studia na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Rád bych zde proto poděkoval svému školiteli Mgr. Martinu Tiralovi, Ph.D., za vedení a odborné rady, které mi poskytl. Za nepostradatelnou podporu děkuji i své manželce Johaně Mikešové a v neposlední řadě děkuji i prof. Rjóovi Akamovi a dr. Júko Kawauči, kteří mi pomáhali na mé výzkumné stáži na univerzitě Ricumeikan.

Mé díky patří také nadaci Japan Foundation, která tuto výzkumnou stáž umožnila.

³ V Japonsku se používal lunisolární kalendář a začátek a konec roku byl tak pohyblivý a nepřekrýval se s gregoriánským kalendářem. Například 12. rok éry Bunsei, kdy začalo vycházet *Nise Murasaki inaka Gendži*, by tak přesně odpovídal datům 4. 2. 1829 až 24. 1. 1830 gregoriánského kalendáře.